

Міністрів України від 23.02.2022 р. № 1547. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1547-2022-p>.

8. Про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008>.

9. Постанова Верховного Суду від 11.04.2024 у справі № 520/7954/22. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/24834>.

10. Постанова від 11.04.2024 по справі № 520/7954/22 Касаційний адміністративний суд: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/118305811>

Арутюнян Владислава Владимівна,

студент Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник:

Рощина Інна Олександрівна,

професор кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЇ НА КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО: ПОРІВНЯННЯ ЯПОНІЇ ТА УКРАЇНИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого та детального порівняльного аналізу того, як неформальні соціальні регулятори – культурні норми, етичні вимоги та релігійні традиції – формують кримінально-правову політику та процесуальну практику у двох принципово відмінних правових системах. Об'єктом порівняння обрано Японію, чия правова культура історично базується на конфуціанських засадах колективізму та соціальної гармонії (wa), та Україну, яка як держава континентальної європейської традиції сьогодні зіткнулася з гострими викликами національної безпеки та політико-релігійних факторів у кримінальному судочинстві.

Японська правова система вирізняється унікальними особливостями, оскільки поряд із законами значну роль відіграють моральні та релігійні норми, а також традиції і звичаї. Основним джерелом права є писане право, до якого належать Конституція, кодекси (Цивільний, Торговий, Кримінальний тощо) та спеціальні закони, багато з яких залишаються майже незмінними ще з кінця XIX – початку XX століття. Разом із писаним правом значну роль відіграє звичаєве право, яке історично конкурувало із законодавством за авторитетність та вплив на соціальні відносини. Важливе місце у правовій системі Японії займають ритуальні норми, запроваджені ще у 604 році, які базувалися на традиціях предків і конфуціанській моралі,

а згодом частина цих норм інтегрувалася до законодавства. Крім того, судові прецеденти відіграють важливу роль у формуванні правозастосовної практики, оскільки суди часто посиляються на попередні рішення, створюючи стандарти розгляду аналогічних справ. Таким чином, японська правова система значною мірою зберігає вплив традицій, поєднуючи сучасне законодавство із давніми соціальними нормами та звичаями [1].

Японське кримінальне судочинство нерозривно пов'язане з домінуючими культурними концепціями, що зосереджені на досягненні та підтриманні суспільної гармонії та відповідальності перед групою. Цей культурний фундамент має прямий і глибокий вплив на процесуальні аспекти, формуючи унікальний підхід до участі громадян та доказування. Емпіричні дослідження підтверджують, що рівень та чинники участі громадян у кримінальному процесі – зокрема, у системі присяжних (saiban-in) та у якості потерпілих – обумовлені глибокими культурними факторами, які впливають на готовність та механізми їхньої залученості [2, с. 7–9; 3]. Проте найбільш критичний аспект стосується стадії досудового розслідування. Практика тривалого утримання під вартою для інтенсивного допиту (Daïyo Kangoku), відома як «заручницьке правосуддя», безпосередньо впливає з культурної вимоги покори та схильності до визнання вини, оскільки в колективістській культурі це вважається шляхом до мінімізації покарання та відновлення суспільної довіри, як детально описано у звітах 2023 року [4]. Саме ця культура домінування зізнання як ключового доказу стає рушійним фактором, що може призводити до помилок правосуддя, що яскраво продемонструвала резонансна справа Хакамади Івао, яка свідчить про необхідність культурного пояснення юридичних практик [6, с. 19]. Навіть впровадження системи присяжних (saiban-in) не призвело до повної вестернізації: замість оцінки доказів, присяжні часто використовують культурні мірки при оцінці щирості каяття (gemoise) обвинуваченого як вирішального фактора при винесенні вердикту, що підкреслює стійкість культурних факторів над формальним процесом [8]. Отже, вплив культурних чинників у Японії є за своєю суттю процесуальним та іманентним для системи, де неформальні практики слідства та прокуратури визначають хід справи, а офіційні документи, як-от огляд судових процедур [5, с. 21], радше декларують унікальний правовий бекграунд, аніж повністю його регулюють.

На противагу цьому, українське кримінальне право, будучи світською системою, відокремлене від релігійних догм, але у період військової агресії продемонструвало прямий та посилений вплив політично-релігійних факторів на сферу матеріального права та верховенство права. Вплив релігійних конфліктів та питань національної безпеки трансформується у законодавчі зміни, які мають прямі кримінально-правові наслідки. Яскравим прикладом є ухвалення закону, який відкриває шлях до заборони церкви, пов'язаної з

державою-агресором, що на пряму пов'язує релігійну приналежність із потенційною криміналізацією чи правовим реагуванням у сфері національної безпеки [8; 11]. Це законодавство викликає серйозні занепокоєння щодо свободи віросповідання, оскільки може використовуватися для переслідування священнослужителів за кримінальними статтями, що є предметом оцінки міжнародних правозахисних організацій [9]. Звіти міжнародних інституцій підтверджують, що в умовах військової окупації та колаборації кримінальне право використовується для переслідування, часто за ознаками релігійної чи політичної приналежності, що створює значні виклики для верховенства права [10, с. 14]. Огляд проблем української системи правосуддя в умовах війни також засвідчує, що релігійно-політичні фактори впливають на адміністрацію правосуддя та його ефективність, вимагаючи негайних реформ [7, с. 33]. Крім того, на доктринальному рівні обговорюється вплив загальних релігійних норм на формування сучасних принципів кримінального права, таких як гуманізм та справедливість. Тому, вплив релігійно-політичного чинника в Україні є прямим і формалізованим, інтегрованим у норми матеріального права як інструмент захисту національної безпеки [11]. Всі ці процеси відбуваються на тлі постійного моніторингу реформ правосуддя та стандартів кримінального права з боку Європейської Комісії, що створює зовнішній тиск для дотримання високих правових норм [12, с. 33–35].

Порівняльний аналіз, зокрема через теоретичні рамки, що розглядають причини хибних засуджень у регіонах з колективістськими нормами, демонструє принципові розбіжності у механізмах інкорпорації неформальних чинників. У Японії культура та релігія мають непрямої, але глибоко проникаючий вплив, формуючи неформальні норми розслідування, допиту, зізнання та процесу на засадах гармонії та соціального сорому, що часто призводить до акценту на процесуальній правильності примирення та каяття. Натомість, в Україні вплив релігійно-політичного чинника є прямим і формалізованим, інтегрованим у норми матеріального права Кримінального кодексу та спеціального законодавства. Його головна функція – це захист конституційних прав та національної безпеки від зовнішніх загроз. Таким чином, якщо японська модель фокусується на процесуальному відновленні порушеної гармонії, українська модель у період кризи зосереджується на матеріально-правовому захисті індивідуальних та суспільних цінностей. Це підтверджує тезу про принципово різні механізми інкорпорації неформальних чинників у правові системи двох країн.

Список використаних джерел

1. Світове право: як в Японії регулюється питання захисту честі, гідності та ділової репутації. URL:<https://slovo.social/svitove-pravo-yak-v-yaponiyi-regulyuyetsya-pytannya-zahystu-chesti-gidnosti-ta-dilovoyi-reputatsiyi/>

2. Mukai, T. Criminal justice participation among Japanese adults. ScienceDirect (2023).
3. Mukai, T. Who participates in criminal justice? An exploratory study... ScienceDirect (2024).
4. Human Rights Watch. "Japan's 'Hostage Justice' System" (репорт, 2023).
5. Supreme Court / Courts of Japan. Outline of Criminal Justice in Japan (офіційний документ, оновлення 2023). courts.go.jp.
6. Johnson, D. T. The Acquittal of Hakamada Iwao and Criminal Justice... Asia-Pacific Journal: Japan Focus (2024).
7. ULAG. Needs Assessment of Ukraine's Justice System (PDF, 2024). Ukrainian Legal Advisory Group.
8. Reuters. Ukraine adopts 'historic' law to ban Russia-linked minority church (2024).
9. Human Rights Watch. Ukraine: New Law Raises Religious Freedom Concerns (2024).
10. OHCHR / UN. Human rights situation during the Russian occupation... (звіт, 2024). ОГПП в Україні.
11. Carnegie Endowment. Ukraine's Ban on Moscow-Linked Church Will Have Far-Reaching Effects (аналітична стаття, 2024).
12. Le, L.C. et al. Wrongful convictions in Asian countries (стаття/огляд, 2024). Taylor & Francis Online.
13. European Commission / Enlargement. Ukraine Report 2024 (офіційний звіт, Oct 30, 2024). Enlargement and Eastern Neighbourhood.

Бондаренко Артем,

курсант Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Федорчак Ірина Валентинівна,

старший викладач кафедри кримінального
права та кримінології Донецького
державного університету внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Кримінальне право посідає ключове місце в системі національного права, оскільки воно є одним із головних інструментів забезпечення правопорядку, постулатом охорони прав і свобод людини та запобігання злочинності. Актуалізації набуває порівняльний аналіз вивчення різних правових систем світу це дає змогу глибше осмислити особливості їх структури, принципів і методів правового регулювання.

Українська правова система історично належить до континентальної (романо-германської) правової сім'ї, у якій основними аспектами є висока кодифікація норм і пріоритет писаного закону.